

Nummer 16

Svenska S:t Mikael's FÖRSAMLINGSBLAD

TALLINNA ROOTSI-MIHKLI KOGUDUSE AJALEHT

December 2006

ÄRKEBISKOPENS JUL OCH NYÅRSHÄLSNING TILL ESTLANDS FÖRSAMLINGAR

Jag hälsar er, kära systrar och bröder med anledning av Julen och Nyåret med orden från Lukasevangeliet om herdarna: *Och de fann Maria och Josef och det nyfödda barnet som låg i krubban (2:16).* Uppenbarelsen ger förståelse om allts mening och betydelse. Gud talar till oss i liknelser, profetior och skickelser. I Hebreerbrevet säges, att *många gånger och på många sätt talade Gud i forna tider till våra fäder genom profeterna, men nu vid denna tidens slut har han talat till oss genom sin Son.*

Barnet i julkrubban – Guds enfödde Son, vars hela liv visar Guds sanna väsen i sanning och kärlek och till hans avbild är vi alla skapade. Genom synden har vi dock ådragit oss skuld inför Gud och vägen hem till Guds rike har blivit omöjlig att vandra i egen kraft och efter egen förtjänst. Inkarnationens under ger oss dock möjlighet att likt herdarna söka oss till barnet i Betlehem, han som säger om sig själv: *Jag är dörren. Den som går in genom mig skall bli räddad....*(Jh 10:9). Blir räddad från fördärvet och kallad till gemenskap med Herren själv och alla hans heliga. Guds uppenbarelse förenar och frälser. Herdarna finner Jesus tillsammans och får tillbe honom i gemenskap med Jungfru Maria och Josef. Den heliga familjen är en bild för Guds kärlek och omsorg samtidigt som vi också påminns om vårt ansvar för varandra.

I familjens krets vill vi också allra helst glädjas över Frälsarens födelse i Betlehems stad. Familjen är den främsta platsen, där vi är kallade till att både ge och ta emot kärlek, men hur är det hos oss här i Estland idag. Allt färre ingår äktenskap, skilsmässorna ökar och de flesta barnen föds utanför äktenskapet – allt detta talar mer om besvikelser än om glädje och självutgivande kärlek. En del ser på familjelivet som ett frihetsbegränsande förtryck och föråldrat levnadssätt. Många är de som bygger sin lycka på lösan sand.

Den viktigaste händelsen i år var konferensen på temat "Familjens andliga grund". Det står i teserna som den förberedande gruppen arbetade fram: *Man måste förbereda villkor och miljö som ska uppmuntra ungdomar att gifta sig. Det är mycket viktigt i*

samhället att förstå och värdera det livslånga äktenskapet oöverträffade fördelar som t ex förtroende, respekt, trohet, lojalitet, omsorg, rättvisa och förlåtelse.... Man måste framhålla livets helighet och barnens rätt att födas – som väntade, älskade och vårdade.

Kära medkristna! Vem om inte vi skulle framhålla detta viktiga budskap. Var skulle det vara bättre familjegemenskap än i församlingen. I en församlingsgemenskap där det finns plats för alla människor men där också familjerna är viktiga byggstenar växer Kyrkan och är det salt och ljus som samhället behöver för sin fortlevnad. Bed för våra familjer, så att varje äktenskap kan få ge vidare den kärlek som är av Gud, att alla barn kan få hjälp och omsorg från båda sina föräldrar.

Familjens betydelse för det kristna livet kan knappast överbetonas och gott är det när man i likhet med Josua säger: *Men jag och mitt hus, vi vill tjäna Herren!* (Jos 24:15). Apostlagärningarna berättar om en fångvaktare som fick känna Gudens mäktighet och nåd och säger att *sedan döptes han själv med hela sin familj* (AP 16:33). Den största rikedom för en människa är tron på Gud och som Jesus säger är tron som en lampa, vilken lyser för alla i huset.

Kyrkan är inte endast en gemenskap för de heliga var och en för sig utan också en gemenskap av familjer där evangeliet förs vidare från den ena generationen till den andra. Jesus föddes in i en familjegemenskap och kan även på det sättet vara förebild för hur vi skall ta vara på det familjeansvar som är oss givet. Den grund som vi alla är kallade att bygga på är den nåd och kärlek som Herren vill ge oss och som vi är kallade att ge vidare till andra eller med aposteln Pauli ord: *Liksom Herren har förlåtit er skall också ni förlåta!* (Kol 3:13). Låt den heliga familjen, i Betlehem bli oss alla till föredöme och måtte Herren välsigna alla sina barn och deras familjer.

En fridfull Jul och ett välsignat nytt år tillänskas er alla
Andres Pöder
Ärkebiskop

VÄSTGÖTSKA PRÄSTER OCH PREDIKANTER I ESTLAND

De flesta tänker nog på **Sven Danell**, när det är tal om västgotapräster i Estland. Många har läst eller lyssnat till högläsning ur hans bok "Guldstrand," där han berättar om sina år i Estlands svenskbygder under 1930-talet. Han kom från Källby, där han hade sin första prästtjänst, till den estlandssvenska församlingen Nuckö. Denna bestod av tre språkgrupper, varav den största talade gammalsvenska och de övriga estniska och tyska.

Rosleps kapell, Rickul, AD 2006

Danell kom till Nuckö som "hjelpepräst" för de svensktalande, men med sin språkbegåvning lärde han sig snart predika även på estniska och tyska och blev år 1933 vald till församlingens kyrkoherde. År 1937 måste han mot sin vilja flytta tillbaka till Sverige på grund av att hans uppehållstillstånd inte förlängdes. Och tur var väl det för oss västgotar, ty om han hade stannat i Estland till krigsutbrottet 1939, vet man inte om han någonsin kunnat återvända till hemlandet och bli biskop i Skara stift.

Jag lärde känna Sven Danell under en biskopsvisitation på Kålland, då jag fick följa honom under fyra intensiva

dagar som sekreterare. Jag tog starkt intryck av hans inträngande förkunneelse och allvarliga fromhet.

Därför blev jag inte så lite förvånad, när jag långt senare på resa i Estland mötte en gammal nucköbo, som hade gått och läst för Sven Danell. Han gav en överraskande bild av den unge konfirmandprästen. Jag frågade nyfiket, hur det var att gå och läsa för en sådan man som Danell. Var han inte sträng i sin allvarliga fromhet?

Till min förvåning svarade den gamle nucköbon:

"Nej, folk tyckte att han var för *lite* religiös"

" För lite religiös? "

"Ja, han lärde oss pojkar att spela fotboll, med bollar som han skaffat från Sverige, och sångkören fick dansa ringlek!"

Detta var tydligen inte vad man väntade sig av en präst i Estlands svenskbygder på den tiden. Den unge Danell hade tagit med sig sin "västgotafromhet" hemifrån och ville möta ungdomarna på ett kamratligt sätt. Något som inte föll i god jord i de pietistiska bygder, där väckelsens vågor hade dragit fram och satt skarpa spår i folks seder och levnadssätt. Man skilde noga på sådant som passade sig och sådant som inte passade sig. Till det senare hörde spel och dans - om än av aldrig så oskyldigt slag.

Sven Danell övervann dock den inledande kritiken och blev så småningom en uppskattad predikant och själasörjare. Men han fick lära sig att leva med arvet från de predikanter, som infört frikyrklig väckelse några generationer tidigare.

Även dessa hade kommit från Västergötland.

Österblom och Thorén var egentligen inte präster utan var utbildade vid Johannelunds missionsinstitut och utsända av Evangeliska Fosterlandsstiftelsen för att missionera bland svenskarna i Estland.

Lars Johan Österblom var född i Lugnås socken. Han hade tagit andliga intryck av sin mor, som tillhörde den landahlska väckelsen i norra stiftet. Efter att ha prövat på olika yrken fick han studiehjälp av sin kyrkoherde och blev antagen till utbildning vid Johannelund.

Thure Emanuel Thorén kom från Norra Fågelås i trakten av Hjo och fick också han utbildning inom Evangeliska Fosterlandsstiftelsen.

Båda blev år 1873 utsända som evangelister till svenskarna i Estland, där deras verksamhet fick en genomgripande betydelse för folkbildning och moralisk uppräckning.

Den lutherske kyrkoherden i Nuckö, som var balt-tysk, tog till en början vänligt emot dem och satte in dem i arbetet med skolundervisning och lärarutbildning bland den svenska befolkningen. Österblom skickades till Ormsö medan Thorén blev stationerad i Nuckö.

Det dröjde inte länge förrän det blev rörelse i folksjälarna, och en andlig väckelse bröt fram. Det berättas drastiska historier om, hur superiet stävjades och krogar måste stängas på grund av brist på kunder. En ny anda av tukt, renlighet och skötsamhet bredde ut sig, och svenskarna fick ett gott rykte i sin estniska omgivning.

En avigsida av väckelsen var emellertid den stränga observans som reglerade människors levnadssätt och ibland urartade i kulturfientlighet.

En olycklig följd var också separatismen, som tog sig uttryck i skilda samfund och trosuppfattningar.

Dessa problem var helt obefintliga på den lilla ön Runö, där min far var präst under 1920-talet. **Gunnar Schantz** var född och uppvuxen i Göteborg, utbildade sig till agronom och arbetade som godsförvaltare i Estland under första världskriget. Efter omskolning och prästvigning blev han kyrkoherde på svenskön Runö i Rigabukten. 1930 återvände han med sin familj till Sverige och blev komminister i Töreboda. Därför kan också Schantz räknas till västgötaprästernas skara.

Runö gamla kyrka

Den lilla ön Runö, befolkad av trehundra estlandssvenskar, hade aldrig nåtts av de separatistiska rörelser, som berört de andra svensk-bygderna. Härtill bidrog det isolerade läget ute i havet, den sociala samhörigheten i en odelad by och det konservativa levnadssättet. Min far berättar, att den kyrkliga enheten var lika obruten på hans tid som den varit under den svenska stormaktstiden. Gudsfruktan var för runöbon något självklart, och den söndagliga gudstjänsten var gemenskapens andliga centrum, där man ännu sjöng ur den karolinska psalmboken av 1695.

Min far försökte införa den "nya psalmboken," den wallinska av 1819, vilket inte var en lätt uppgift. Vid sin första ankomst till ön hade han med sig en låda med psalmböcker för att delas ut till församlingsborna. Detta skedde vid en högtid i prästgårdens trädgård, där en stor del av byborna var samlade. Kvinnorna steg glatt fram och tog emot var sin psalmbok med en nigning. Männerna var mer tveksamma till den kyrkliga nymodigheten, de tycktes mera belåtna med de tobaksplanter som prästen hade med sig till deras tobaksodlingar.

Att vara präst i denna ålderdomliga miljö var som att förflytta sig tillbaka i tiden och uppleva gångna tiders seder och bruk.

Ett bröllop varade i tre dagar, och mina föräldrar deltog på gammaldags vis.

Jag har ett minne från ett sådant tillfälle. Jag är helt liten och sitter i min mors knä, inne i en rökig stuga. Väggarna är klädda med vita segel, och långbordet är dukat med ölstop och lergrytor med doftande mat. Under taket hänger röken tung, och salen är full av dansande människor, som stöjar och sjunger till spelmannens gnisslande fiolmusik. Det är bröllop. Min mor placerar mig på en bänk, varefter hon tar sin man, prästen, i handen och försvinner ut i dansens virvlar.

Det var tydligen helt i sin ordning, att prästen deltog vid ett sådant tillfälle. Han delade folkets liv i såväl glädje som sorg. Det var vid denna tid som min far formulerade ett tänkespråk, som han lät skära in i en vägghylla i prästgården: *"Allvar och gamman trivas väl samman."*

Samtidigt som min far var präst på Runö fanns en annan västgöta präst i Reval, det nuvarande Tallinn. Han hette **Erik Petzäll** och kom från Borås. Han var kyrkoherde i den svenska församlingen i Reval och blev sedermera prost i den estniska kyrkans svenska kontrakt.

I egenskap av prost fick Petzäll uppgiften att installera min far i kyrkoherdetjänsten.

Det var viktigt för runöborna att ha en regelrätt installerad präst på sin ö, men det var inte lätt att få en biskop att företa den besvärliga resan. Med ett par års fördröjning utfördes till slut installationen av prosten Erik Petzäll. Det blev en resa som han aldrig skulle glömma. På hemvägen råkade segelbåten, som han medföljde, ut för en häftig sommarstorm. En hel natt drev den med sönderblåsta segel söder ut och var nära att stranda vid den livländska kusten. Vid en bottenkänning kastades prosten överbord och räddades i sista stund av besättningens hjälpande händer. De kom till slut välbehållna iland på fastlandet, och prosten Petzäll tog tåget via Riga och Pernau tillbaka till Reval.

1928 återvände Erik Petzäll till Sverige och blev så småningom kyrkoherde och prost i Fristad.

I Revals (nuvarande Tallinns) domkyrka lär finnas ett epitafium över en västgöta präst, som verkat i Estland för mycket längesen. Hans namn var Isac Hasselblad. På epitafiet står tillnamnet "Mariestadius," vilket antyder att han kom från Mariestad.

Isac Svenonis Hasselblad Mariestadius var troligen bördig från Hassle socken. Han föddes 1608 i en rådmansfamilj i Mariestad. Han kom till Estland i unga år för att studera vid universitetet i Dorpat (nuvarande Tartu), vilket grundats av Gustaf II Adolf. Han blev universitetslärare och undervisade i religion vid detta universitet.

Under sin tid i Dorpat kallades han till hjälppräst av kyrkoherde Winter i Nuckö. Där fann han sig väl tillrätta med den svenska befolkningen, och efter kyrkoherdens död blev han församlingens herde och sedermera även prost.

Folkundervisning och skolor var Hasselblads stora intresse, och han arbetade ihärdigt för att lära ortens barn att läsa och skriva. Hans mål var att det skulle finnas en skola i varje by i socknen, och detta mål uppnåddes verkligen under hans sons och sonsöns prästtjänst i Nuckö. Estlandssvenskarna fick rykte om sig att vara ett läskunnigt folk.

Prästdynastin Hasselblad omfattade tre generationer. Under sonsöns tid blev namnet förtydskat till Hasselblatt. Ättlingar lär ännu finnas kvar såväl i Estland som i Tyskland.

Om Nuckö församling styrdes av tre generationer västgotapräster under 1600-talet, så kan man säga detsamma om en annan västgotasläkt under 1700-talet.

Jonas Carlblom föddes i Karleby socken i närheten av Falköping. Han kom till Estland och blev kyrkoherde i Nuckö församling i senare hälften av 1700-talet.

Han var starkt gripen av den pietistiska väckelsen, den man brukar kalla herrnhutismen. Den hade vuxit fram som en reaktion mot den lutherska ortodoxin, den s.k. "stortron," och fick anhängare inte bara bland soldater och småfolk utan även bland herrgårdsfolk. Så var t.ex. fallet med godsägaren på Birkas herrgård på Nuckölandet, baron von Ungern-Sternberg.

Jonas Carlblom efterträddes av sin son och sonson, och liksom fallet var med släkten Hasselblad, så blev den tredje generationen så småningom helt förtydskad. Men från början var de västgotar!

Ett märkligt spår av västgötskt inflytande kan man finna i den estlandssvenska kyrkokonsten. Flera kyrkor har utsmyckningar, som påminner om dem som finns i våra västgötska kyrkor. Som vi vet, lät Magnus Gabriel de la Gardie renovera och utsmycka många kyrkor i våra bygder, och hans bildhuggare utförde konsthantverk också på andra sidan Östersjön. Det har t.ex. påvisats, att altarpupsatsen i Ormsö kyrka har stora likheter med den som pryder Gösslunda kyrka på Kålland. Man tror sig veta, att den tillverkats av Läckö-mästaren Georg Baselaque

Och underligt är inte detta förhållande, då Läckö-greven inte bara var "västgöte" utan också estlandssvensk. Han var född på Ormsö och ägde stora jordegendomar i Estland. På hans gravsten i Varnhem kan man läsa, att han var "Greve till Läckö och Arensburg."

Än i dag kan man besöka den mäktiga biskopsborgen Arensburg på Ösel, som ägdes av "vår" västgötske greve.

Att greve Magnus var intresserad av kyrkobyggeri bottnade i hans varma religiositet. Hans andliga arv till oss är den kända begravningspsalmen *Jag kommer av en brusand hav/på rätta glädjestranden./ Min kropp han lägges ned i grav/ men Gud upptager anden.*

DIKTER AV HELME TINT

Söndagen den 28 maj 2006

Vi åker till Rapla idag
för att besöka vår vän Silvi.
Vädret är fint och det blommar överallt
Herren har låtit våren komma.

En nyrenoverat vackert hem
välkomnar oss här.
Det räcker plats till alla,
och varma kringlar väntar på oss.

Patrik vår präst lyfter händerna
och ber: Herren välsigne detta hem
vare Han här dag som natt
och give sin frid.

Avkomlingar till estlandssvenskar mötas här
de har korten med från barndomen
MAI berättar hur det letat
efter förfädernas grav på Nargö.

Då besöker vi kyrkan i Rapla
och njuter av det vackra vädret.
Gud vi tackar dig
att du gav oss en vacker söndag.

Söndagen den 16 juli 2006

En underbar sommardag,
vi har samlats till VILIVALLA kyrkogård
för att komma ihåg dem som vilar här
och tacka Gud för livet som det är.

Var still och hänga huvudet
inför de mossiga graven
våra fäder och mödrar vilar här
de gamla minnena blir levande igen.

Här lyssnar de på fåglarnas vaggsång,
kom och tänk på livets vägar:
idag vandrar du runt på jorden,
imorgon kanske Herren. kallar dig.

Lördagen den 29 juli 2006

Det regnar i morgon
när vi samlas för att åka till Ormsö.
Bussen har bråttom
för att hinna till rätt tid.

Och redan är vi framme på ön
och bussen gör en rundtur.
Förr var det 2500 som bodde här
nu är det bara om 300 kvar.

Estlandssvenskarna har fått tillbaka sitt land
och nu kan det kallas igen
en vacker estlandssvensk ö
där det är lätt att andas och lyssna på fågelsång.

Det är ST OLOFSDAG
och därför har vi kommit till ST OLOFSKYRKAN
Kyrkan är full med öborna och gäster
som kommit för att tacka Gud.

Men det lider mot kvällen
och det är dags att åka hem,
alla tackar enhälligt
hoppas Gud för oss tillbaka hit.

JULHELGER I BARNDOMSHEMMET PÅ NARGÖ

Barndomens julhelger framstod som de vackraste minnena för Pia. På julaftonen hämtade morfar en gran från skogen, som var så stor att den räckte ända upp till taket. Granen måste alltid vara stor, så även senare i Pias lilla lägenhet i Tallinn. Att smycka granen var en stor glädje för barnen. Man hängde upp äpplen, pepparkakor och konfektyrer med fransar i granen. Dessutom satte man i glaskulor och ljus, som tändes före jultomtens ankomst. Kanske var det tack vare ljusen, som han hittade fram!

Pia och hennes lillebror var nervösa. Pia hade lärt sig många verser och sånger utantill, men hon kom bara ihåg lite grand av den svenskspråkiga julsången "Nu så kommer julen". Denna sång hade hennes pappa lärt henne för att påminna henne om hennes farmor. Pia läste och sjöng även i sin brors ställe.

Presenter fick alla, stora som små. Före jul hade mamma sytt mycket. Efter hushållsarbetet hade hon satt sig vid symaskinen och sytt till långt in på natten, då alla andra sov, för att hinna bli klar med alla julklappar. Barnen fick förutom kläder även leksaker, böcker och godis. Det var en stor glädje!

När jultomten hade gått, dukade mamma bordet. Vanligen slaktades ett svin till julen och sedan gjorde mamma blodkorv och sylta. Huvudrätten på julafton var kokt grishuvud med potatis, kålrötter och morötter. Oh, vad det smakade gott med hembakade blåbärs- eller lingonpiroger!

Efter maten hämtade morfar "grosspappa" sin gamla bibel med gammalmodiga bokstäver från en byrålåda. Han och mormor hade fått den som bröllopspresent av sina föräldrar. Varje julhelg satt hela familjen tyst och lyssnade till morfars bibelläsning. Även barnen var vana vid det. Så här firades den trevliga julaftonen i min barndom.

Det var tre juldagar, men bara två av dem firades. Jag kommer ihåg en av de första julhelgerna. Mamma och morfar skyndade sig till gudstjänsten i skolan. Den nya kyrkan fanns ännu inte på Nargö och den gamla hade de röda bränt ner under frihetskriget. Under tiden fick Pia vara hos farmor "kroosu" i grannhuset. Hon tog med sig leksakerna som hon hade hittat under granen, för hon ville dela glädjen över julklapparna med sina kusiner Helge och Heldur. Den ena var ett år äldre än Pia den andra ett par år yngre. De fick ersätta hennes förlorade lillebror. Farmor hade fem barnbarn. Två av dem, Astrid och Heldur som var några år äldre än Pia, kom med sina föräldrar från Bakbyn. De bodde i fyren vid militärförläggningen, eftersom deras pappa var militär.

Barnen var glada över att tant Lonny hade kommit till jullov. De tyckte mycket om henne och kallade henne för "Lonny-tanta". Pia tyckte att hon var mycket vacker och hade så fina kläder. Hon arbetade på båten "Kalevipoeg", som gick mellan Tallinn och Stockholm. Lonny hade med sig vackra presenter. Barnen tyckte mest om leksakerna t.ex. bilar och djur. Särskilt skojig var en negerpojke, som sprang på golvet. Tant Lonny lekte tillsammans med barnen.

Efter ett tag påminde "kroosu" om att de måste äta också.

På eftermiddagen sjöng Lonny och ledde ringdanser runt granen med barnen. Det gick inte att avgöra vad som lyste mest, julgransljusen eller barnens ögon. När mamma kom för att hämta Pia på kvällen, låg hon uttröttad under täcket i Lonny's säng och hon somnade där.

Barnen hade roligt även under de kommande dagarna. När de hade lekt färdigt inomhus, gick de ut och lekte i snön.

Under de vackra helgdagarna sotades inte rummet ner av oljelampan, utan skenet av stearinljus lyste över själar och hem. Det var minnen från en förfluten tid: julmånadens helger - skenet från julgranen och ljusen, tomten, kära mamma och alla andra nära och kära.

Lucia 2006 (Ulrika Paemurru)

Fridfull jul och ett välsignat nytt år tillönskas alla församlingsmedlemmar och vänner både här och på andra sidan havet!